

Pedagogická komunikace

Otázky pedagoga podle kognitivních a afektivních cílů

Aktivní naslouchání

Zpětná vazba

- ▶ Rozdělte se do mikrotýmů a v rámci týmů diskutujte nad přečtenými texty
 - ▶ Na diskusi máte max. 10 minut
 - ▶ Soustřed'te se zejména na následující otázky:
-

Diskuse k ukázkám z literatury

- ▶ Co Vás při četbě zaujalo?
 - ▶ Dozvěděli jste se něco nového?
 - ▶ Co bylo dle Vašeho názoru přínosné a proč?
 - ▶ Považujete něco z uvedených ukázek za nepřínosné?
-

Význam kladení otázek v pedagogické komunikaci

- ▶ učitelské otázky jsou považovány za klíčový prvek procesu učení, a to nejen ve školní třídě.
- ▶ podle Postmana (1979) je veškeré naše poznání výsledkem tázání, a proto je možné říci, že kladení otázek učitelem je jedním z nejdůležitějších intelektuálních nástrojů

Typologie otázek

- ▶ **otevřené** (založené na obsahové volnosti odpovědi). Na otevřenou otázku neexistuje jen jedna správná odpověď, která by byla dopředu dána. V běžné komunikaci nalezneme větší množství otázek otevřených než uzavřených, zatímco ve výukové komunikaci je tomu naopak.
- ▶ **uzavřené** (založené většinou na výběru z nabídnutých možností odpovědi či jednoznačné odpovědi)
 - **zjišťující** (ano – ne, vlévá se...)
 - **doplňující** (Kdy se narodil...? Kam se vlévá...?)

Bloomova taxonomie

- ▶ systémem vyhodnocení kognitivní náročnosti otázky je taxonomický systém Benjamina Blooma, který odlišuje tyto kognitivní procesy:
 - (1) zapamatovat;
 - (2) porozumět;
 - (3) aplikovat;
 - (4) analyzovat;
 - (5) hodnotit;
 - (6) tvořit

Otázky nižší a vyšší kognitivní náročnosti

- ▶ **otázky nižší kognitivní náročnosti** jsou zaměřeny na doslovné vybavení si faktu, který byl již aspoň jednou v nějaké podobě učitelem prezentován. Tento typ otázek koresponduje s úrovní „zapamatování“ (případně „porozumění“) dle Bloomovy taxonomie
- ▶ **otázky vyšší kognitivní náročnosti** splňují dvě podmínky:
 1. dle Bloomovy taxonomické tabulky se vztahují na zbylé kognitivní procesy
 2. odpověď na takovou otázku nesmí být přímo dostupná z učebnice či jiného materiálu, který mají žáci k dispozici.

Kategorizovat není vždy snadné

O jaký typ otázky se jedná?

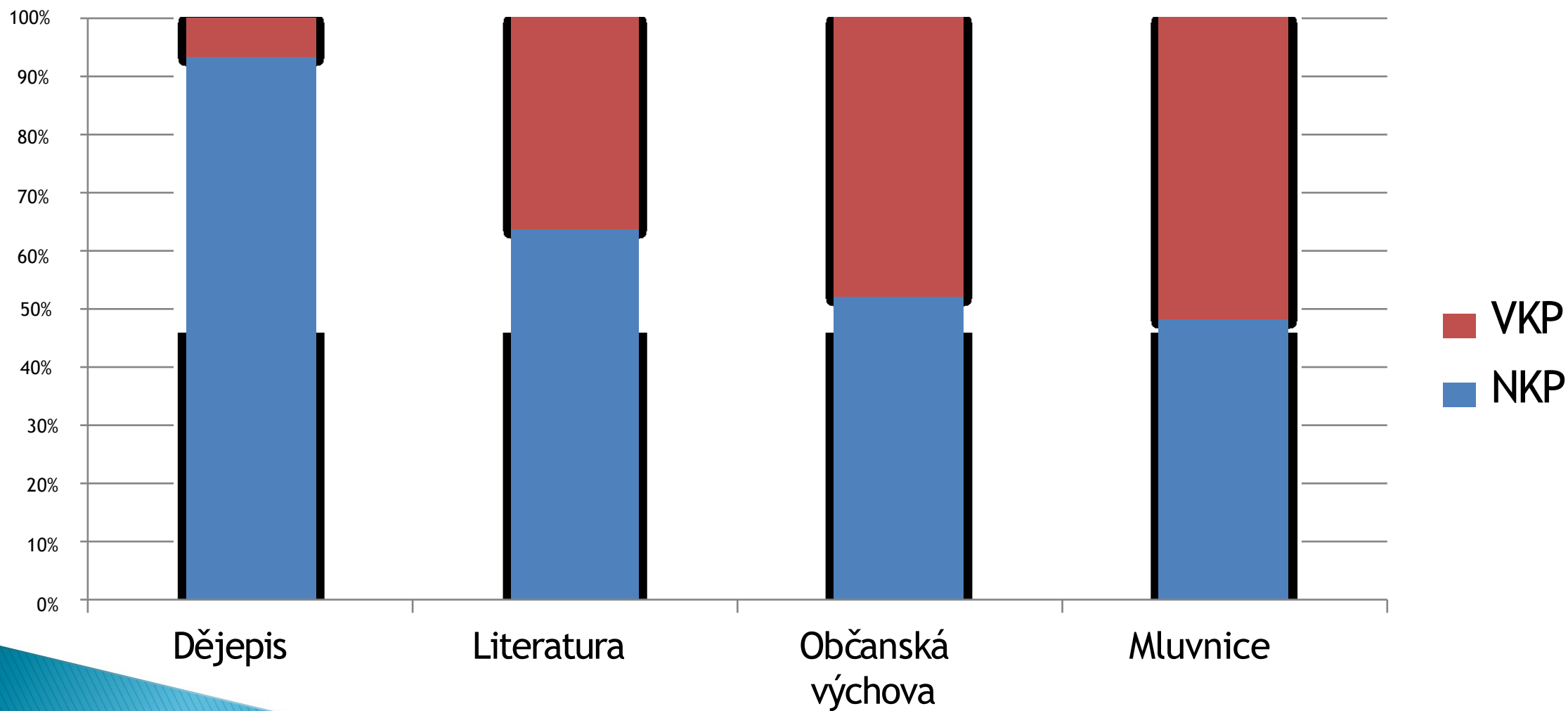
„Zhodnoťte dopad vlády Marie Terezie pro české země...“

- ▶ A) žák může vytvořit odpověď na základě svých znalostí (vyšší kognitivní proces),
- ▶ B) žák si může vybavit odpověď na tuto otázku z minulé hodiny (nižší kognitivní proces).

Jsou otázky vyšší kognitivní náročnosti „lepší“?

- ▶ Kritické školního vzdělávání dlouhodobě tvrdí, že učitelé vedou žáky pouze k memorování a osvojení si faktů, ovšem bez důrazu na vyšší kognitivní procesy myšlení, jako je aplikace, syntéza či hodnocení.
- ▶ Nemusí být pravdivé, často schází empirické důkazy, o který by mohl být opřen tak závažný hodnotový soud.

Počty otázek zaměřených na nižší a vyšší kognitivní procesy

Jednotlivé typy otázek

- ▶ **1. Uzavřené otázky nižší kognitivní náročnosti**
Odpověď je vyjádřením již osvojeného (dříve prezentovaného) faktu; existuje pouze jedna správná odpověď, kterou zná učitel dopředu.
- ▶ **2. Uzavřené otázky vyšší kognitivní náročnosti**
Zadání otázky vyžaduje pro odpověď žákovo porozumění; odpověď není dostupná z učebnice, žáci ji vytvoří na základě svých znalostí; jediná správná odpověď.
- ▶ **3. Otevřené otázky nižší kognitivní náročnosti**
Jednoduché dotazování; forma odpovědi je vyjmenování množiny předmětů (které si vybaví z minulé hodiny); existuje více správných odpovědí.
- ▶ **4. Otevřené otázky vyšší kognitivní náročnosti**
Směřují k analýze, hodnocení, tvořivému výkonu žáků; odpověď vytvořena samostatně, není přímo dostupná z učebního materiálu; více správných odpovědí.

Cvičení

V rámci dvojic se pokuste formulovat min. jeden příklad

- ▶ 1. Uzavřené otázky nižší kognitivní náročnosti.
- ▶ 2. Uzavřené otázky vyšší kognitivní náročnosti.
- ▶ 3. Otevřené otázky nižší kognitivní náročnosti.
- ▶ 4. Otevřené otázky vyšší kognitivní náročnosti.
na aktivitu máte max. 10 minut

Cvičení

- ▶ **1. Uzavřená otázka nižší kognitivní náročnosti.**
Učitel popíše osobnost z historie (např. Karel IV.), ukáže obrázek, na kterém je osobnost vyobrazena, a ptá se žáka, jaké je její jméno otázkou: Jmenuje se? Pokud žáci neodpoví, ptá se dál: Karel?
- ▶ **2. Uzavřená otázka vyšší kognitivní náročnosti.**
Žák čte cvičení zaměřené na význam slova, učitel položí otázku: Kde je základní význam slova? U kterého výrazu?
- ▶ **3. Otevřená otázka nižší kognitivní náročnosti.**
Učitel probírá v hodině téma kultura a ptá se: Když řeknu kultura, co vás napadne, co si pod tím pojmem představíte?
- ▶ **4. Otevřená otázka vyšší kognitivní náročnosti.**
Učitel se zabývá tématem volebního práva a ptá se: Máte jít volit nebo ne? Proč?

Dovednost naslouchání

- ▶ významné v rozhovorech „typu pomoc“
- ▶ aktivita naslouchajícího, který nejen registruje, co a jak sděluje komunikační partner, nýbrž také na rozhovoru participuje kognitivně, emočně i akčně. Snaží se nejen vyprávějícímu porozumět, ale i se do něj vcítovat. Verbálně i neverbálně dává vcítění najevo

Pojem „aktivní naslouchání“

- Aktivní naslouchání je základní sociální dovedností, která umožňuje být v dobrém kontaktu s komunikačním partnerem a vytvoří mu prostor pro vyčerpávající sdělení
- Přináší výhodu oběma účastníkům
- Je jen jednou z mnoha forem naslouchání, kterou nepoužíváme běžně (využití je cílené)

Aktivní naslouchání

1. Snažíme se o co nejpřesnější pochopení, porozumění tomu, co komunikační partner myslí a sděluje
2. Dáváme najevo, že vnímáme a akceptujeme partnera (zajímáš mě ty i to, co si myslíš, co cítíš, jak o tom mluvíš)
3. Podněcujeme tak komunikačního partnera k tomu aby objevoval, zkoumal, popisoval, vyjasňoval...

Co získáme aktivním nasloucháním?

- ▶ Rozhovor se zpomalí – oba máme čas přemýšlet
- ▶ Vytváříme prostor pro vysvětlování – je větší pravděpodobnost, že si „porozumíme“
- ▶ Zavedeme do rozhovoru zpětnou vazbu – dozvíme se, jak se navzájem vnímáme a jak si rozumíme
- ▶ Nastavíme žádoucí vzorec komunikace (IRF)

Aktivní a pasivní naslouchání

Pasivní naslouchání

- Příjem informací
- Nezahrnuje zpětnou vazbu mluvčímu
- Posluchač je pasivní
- Mluvčí neví, zda „byl slyšen a pochopen“
- Poskytuje hodně prostoru mluvčímu, jeho tok myšlenek a slov nic nekoriguje
- Mluvčí je mnohonásobně aktivnější

Aktivní naslouchání

- Je atributem „sociální komunikace“
- Předpokládá schopnost empatie (bez ní je prázdnou natrénovanou dovedností, v konečném důsledku neefektivní)
- Mluvčí dostává stálou zpětnou vazbu od příjemce
- Aktivita je rozložena mezi oba účastníky rozhovoru

Základní pravidla AN

AKTIVNĚ NASLOUCHAT ZNAMENÁ NECHAT STRANOU SVÉ
POTŘEBY A EMOCE

AKTIVNĚ NASLOUCHAT NEZNAMENÁ SOUHLASIT, ALE CHTÍT SE
DOZVĚDĚT, CO SI MYSLÍ TEN DRUHÝ

Techniky aktivního naslouchání

- ▶ Povzbuzování – aktivizace mluvčího
- ▶ Objasňování – ujištění se o správnosti
- ▶ Parafráze – vlastními slovy totéž
- ▶ Zrcadlení – dodáváme porozumění, uznáváme pocity
- ▶ Reflexe – pojmenování pocitů
- ▶ Shrnutí – prostě shrnutí
- ▶ Uznání – ocenění

Aktivita

- ▶ Skupinky po třech
- ▶ První klade otázky, doptává se (jednoduché otázky + případně může povzbuzovat, objasňovat, parafrázovat otázku, zrcadlit, shrnovat)
- ▶ Druhý odpovídá, nedotazuje se
- ▶ Třetí si dělá poznámky o procesu – jen fakta (co viděl, slyšel, případně on cítil)
- ▶ Po třech minutách se prostřídejte (celková doba aktivity max. 10 minut)

Zpětná vazba

- ▶ Nezastupitelná úloha v sociální komunikaci
- ▶ V pedagogickém procesu ji chápeme jako korekční informaci
- ▶ Jedná se o informaci pro žáka, díky které se dozvídá, jak probíhá proces jeho učení (Mareš a Křivohlavý, 1995)

Funkce zpětné vazby

- ▶ **regulativní** (umožňuje usměrňovat žákovu činnost)
- ▶ **sociální** (utvářejí se vztahy mezi učitelem a žáky)
- ▶ **poznávací** (vede žáka k poznání učitele, učiva i sama sebe)
- ▶ **rozvojovou** (žák se učí zpětnou vazbu využívat k vlastnímu rozvoji, tj. sebevzdělávání a sebevýchově)

Poskytování zpětné vazby

- ▶ Zpětná vazba by měla žákovi pomoci, nikoliv ho zastrašit nebo odradit od další činnosti
- ▶ Nutné vyhnout se jakékoliv ironii, nadřazenosti či zesměšňování
- ▶ Učitel může žákovi poskytnout zpětnou vazbu nejen verbálně formou předávání určitých hodnotících zpráv, ale také nonverbálně

Typologie reakcí na správnou odpověď

- ▶ 1. **Akceptace:** jedná se o stručné předání potvrzení správnosti odpovědi (Ano..., Hm..., Dobře... atp.).
- ▶ 2. **Echo:** učitel/ka zároveň s akceptací zopakuje správnou odpověď ať doslovně, či ji parafrázuje.
- ▶ 3. **Elaborace:** učitel/ka zároveň s akceptací správnou odpověď rozvine o další informace.
- ▶ 4. **Pochvala:** učitel/ka správnou odpověď žáka/yně vyzdvihne, ocení.

Typologie reakcí na chybu

- ▶ 1. **Detekce:** učitel/ka oznámí žákovi/yni, že udělal chybu, nic víc (Ne.).
- ▶ 2. **Identifikace:** učitel/ka doplňuje reakci o místo určení chyby.
- ▶ 3. **Interpretace:** učitel/ka doplňuje reakci o příčinu chyby, pomáhá nalézt správnou odpověď.
- ▶ 4. **Korekce:** učitel/ka oznámí správnou odpověď

Jak hodnotit

- ▶ Vybrat zásadní kritéria hodnocení na která se budete soustředit
- ▶ Využívat ve větší míře pozitivní zpětnou vazbu, ale vyvarovat se vynechávání // ignoraci chyb
- ▶ S chybou pracovat a diskutovat o ní
- ▶ V případě nutnosti hodnotit pozitivně verbálně / neverbálně přímo, negativně formou lístečků nepřímo
- ▶ Z hlediska struktury – pozitivní – negativní – pozitivní